

ВІСТІ

КОМБАТАНТА

2

ТОРОНТО – НЬЮ-ЙОРК 2008

1-ша УКРАЇНСЬКА ДИВІЗІЯ „ГАЛИЧИНА” У ЕНЦИКЛОПЕДІЇ СУЧАСНОЇ УКРАЇНИ, том 5-й

У статті є деякі неточності, які справляємо наприкінці.

„ГАЛИЧИНА” ДИВІЗІЯ—військова формація у складі німецьких збройних сил періоду Другої світової війни, до якої набирали галицьких українців. Назва і підпорядкування дивізії змінювалися: на час організації набору (весна-літо 1943)—„СС стрілецька дивізія Галичина”, або „Галицька дивізія”; у січні 1944—„14-СС добровольча дивізія Галичина”; після переформування в серпні 1944—„14-а гренадерська дивізія зброї СС (Галицька №1)”; від листопада 1944—„14-а гренадерська дивізія зброї СС (Українська №1)”; після складання 25 квітня 1945 присяги на вірність українському народу перед представниками Українського національного комітету—„1-а Українська дивізія УНА”. Однак повного завершення „українізації” дивізії, в складі якої на той час налічувалося 11% німецького персоналу, не сталося у зв’язку з капітуляцією Німеччини. З цієї ж причини не перебрав командування формацією від бригаденфюрера СС Ф. Фрайтага генерал-хорунжий М. Крат. Тривалий час ініціативи частини українських антикомуністичних діячів, спрямовані на створення військового з’єднання, яке б разом з німецькою армією боролось на фронті проти радянської армії, німецька влада відкидала. Однак, навесні 1943 окупаційна адміністрація на теренах райхс-комісаріату „Україна” приступила до організації „Українського визвольного війська” на зразок „Русской освободительной армии” генерала А. Власова, до складу яких включалися особи різних національностей.¹ Водночас за клопотанням губернатора дистрикту „Галичина” О. Вехтера, який пішов назустріч побажанням українських громадських діячів Східної Галичини, райхсфюрер СС Г. Гімлер згодився на формування дивізії СС з числа галицьких українців.²

28 квітня у Львові відбулося урочисте офіційне проголошення формування дивізії. Для набору, духовно-культурної та соціальної опіки її вояків та їхніх родин створювалася Військова управа (ВУ) як допоміжний орган при губернаторові дистрикту „Галичина”. Почесним головою ВУ обрали колишнього військового діяча ЗУНР генерала УГА В. Курмановича, головою—представника німецької адміністрації А. Бізанца, колишнього старшину УГА. Від грудня 1943 ВУ видавала часопис „До перемоги”, від січня 1945 „До бою”.³ На теренах Східної Галичини діяло близько 50 окружних та повітових уповноважених, яким допомагали місцеві органи Українського центрального комітету. Набір до дивізії йшов досить швидкими темпами і спершу проходив за урочистих обставин, хоча ОУН(б) і УПА виступали рішуче проти вступу українців до дивізії.⁴ 30 жовтня 1943 на засіданні ВУ були підбиті підсумки вербувальної кампанії: зголосилося до вступу в дивізію понад 82 тис. осіб, пройшли медичне обстеження—25,6 тис., одержали

виклик на зарахування—19 тис., з'явилося—13,2 тис., направлено у вишкільні табори—11 578 осіб, що було менше штатної чисельності піхотної дивізії СС. Основний рекрутський вишкіл проходив у таборах Гайделягер і Нойгаммер, згодом різні категорії вояків були направлені на фахові вишколи й підстаршинські школи вермахту й військ СС у Чехії, Франції, Нідерландах. За штатним розписом дивізія мала у своєму складі три піхотних полки (№29, 30, 31), гарматний полк; батальйони: фузілерний, зв'язку, саперний; дивізіони: протитанковий, зенітний; спеціальні частини, запасний вишкільний полк (разом близько 16 тис. вояків). Командиром було призначено бригадерфюрера СС Ф. Фрайтага, начальником штабу—майора В.-Д Гайке. Старшинські і підстаршинські посади займали переважно німці, в ланці нижче батальйону були й українці.⁵ Командною визнавалася галицька (українська), наказовою—німецька мови. Разом із полками № 1-3 (29, 30, 31) формувалися й полки № 4-8, які називалися поліційними й були включені у формування, що мало назву „Добровольча СС поліційна дивізія „Галичина“”.⁶ Зокрема 4-ий полк цієї формації в лютому 1944 діяв проти польських і радянських партизанів у районі Золочів-Радехів-Збараж. Це ж стосується т. зв. Бойової групи Баєрсдорфа (2 тис. вояків), яка у березні 1944 вела боротьбу з партизанами у районі Чесанів-Любачів-Замостя-Тарногород. Вояки дивізії присягалися на вірність ідеалам боротьби проти більшовизму для визволення українського народу й своєї батьківщини і на виявлення безумовного послуху Верховному головнокомандувачеві німецьких ЗС А. Гітлеру. На відміну від інших формацій⁷ військ СС, на комірах і рукавах уніформи вояків дивізії „Галичина” замість срібних блискавок давньонімецького бога Тора були традиційні галицькі емблеми: срібний лев на чорному тлі й жовтий лев на синьому тлі. Після боїв на радянсько-німецькому фронті під Бродами (17-22 липня 1944) дивізія „Галичина” внаслідок важких втрат відведена на відпочинок і переформування. У цей період частина її вояків (до 4-х тис. осіб) перейшла до лав УПА. У вересні-грудні 1944 дивізія вела боротьбу проти радянських і місцевих партизан у Словаччині, де теж були випадки переходу окремих груп вояків як до УПА, так і до словацьких партизан. У січні-березні 1945 дивізія воювала проти югославських партизан у Словенії, у квітні 1945—зайняла оборону в районі Грац (Австрія). Після капітуляції Німеччини більша частина 1-ї Української дивізії УНА була інтернована в Італії, частина—в Австрії.⁸ Всупереч вимогам уряду СРСР передати її особовий склад, інтерновані вояки дивізії були вивезені до Великої Британії, а в 1947—звільнені з таборів. 1949 у м. Новий Ульм (Німеччина) засновано Братство колишніх вояків 1-ї Української дивізії Української національної армії.

Література: Гриньох І. Дивізія „Галичина” й українське підпілля. Мюнхен, 1951; Гайке В.-Д. Українська дивізія „Галичина”: Історія формування і бойових дій 1943-45. Торонто, 1970; Верига В. Дорогами Другої світової війни:

Легенди про участь українців у Варшавському повстанні 1944 р. та про Українську Дивізію „Галичина”. Торонто, 1980; Колісник Р. *Військова управа та Українська дивізія „Галичина”. Діяльність Військової управи та німецька політика відносно українських національних збройних сил в роках 1943-1945.* // НТШ в Канаді: Б-ка українознавства. Т. 30.1990; *Українська дивізія „Галичина”: Історично-публіцистичний збірник.* Канада, Торонто, 1994; Боляновський А. *Дивізія „Галичина”. Історія.* Львів, 2000.

А. В. Кентій

1. Українське визвольне військо було організоване Вермахтом-Генералом для східних військ. Полк. Петро Крижанівський був назначений шефом штабу УВВ восени 1943 року. Набір до УВВ мав поповнюватися з усіх українських теренів. (Див. „Полк. Петро Крижанівський”, *Вісті комбатанта*, ч. 1, 2008.)

2. Губернатор Вехтер належав до тих німецьких провідників, які хотіли включити у боротьбу проти більшовизму народи Східної Європи. Він отримав дозвіл на формування одної галицької дивізії, хоч вимагав, щоб то була „українська дивізія”, що не дозволив Гімлер. Він провів переговори з Кубійовичем і дав виразно до зрозуміння: якщо український провід не підтримає творення Дивізії, німці самі її сформуєть і українці не матимуть жодного впливу на її долю. Після нарад з ветеранами Визвольних змагань, Український Центральний Комітет погодився і провів вербункову кампанію.

3. Часопис *До бою* видавали воєнні звітодавці у штабі Дивізії.

4. ОУН (б) і УПА виступали проти вступу українців до дивізії, хоч згодом висилали своїх людей на вишкіл та для зв'язку.

5. В.-Д. Гайке був начальником відділу операцій (Іа) у штабі Дивізії. Позиції начальника штабу в Дивізії не було.

Вищі командири від батальйону вгору були німці, хоч було двох українців—командир 1-го батальйону 29-го полку був сотник Михайло Бригідер і важкого дивізіону артилерії—майор Микола Палієнко. Командирами сотень і нижче були переважно українці. У Дивізії теж служили українські капелани.

6. Частина добровольців до Дивізії, без відома Військової Управи, було спрямовано на вишкіл до Порядкової поліції (SS-Ordnungs Polizei), яка була окрема служба, незалежна від військ СС. З них було сформовано СС-галицькі добровольчі полки 4-7. (8-го полку не було сформовано.) На усіх командних—старшинських і підстаршинських—постах були німці. Полки 6-ий і 7-ий було розв'язано в січні 1944, а полки 4-ий і 5-ий—у червні 1944. Українських вояків перенесено до Дивізії „Галичина”, а німецькі кадри залишилися у Порядковій поліції. („Добровольчої СС-пол. дивізії „Галичина” не існувало.)

7. „На відміну від ін. формацій...” має бути від німецьких формацій військ СС, бо інші іноземні формації носили свої національні відзнаки.

8. Більша частина (прибл. 10 тис.) була інтернована в Італії англійською армією, їх перевезено до Великої Британії у травні 1947 році й звільнено восени 1948 р. В американському полоні було кілька соток в Австрії, а приблизно тисячу вояків—у Німеччині.

Роман КОЛІСНИК